

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK ÍTÉLETEIBŐL

AZ EGYEZMÉNY 3., 5., 6.
ÉS 11. CIKKEI
KÍNZÁS TILALMA,
SZABADSÁGHOZ
ÉS BIZTONSÁGHOZ VALÓ JOG,
TISZTESSÉGES TÁRGYALÁSHOZ
VALÓ JOG, GYÜLEKEZÉS ÉS
EGYESÜLÉS SZABADSÁGA

Navalnij és Gunko Oroszország elleni ügye

Az ügy körülményei. Az első kérelmező, Alexej Navalnij valamint a második kérelmező, Vadim Gunko részt vettek a „Milliók felvonulása” nevű, nyilvános politikai tüntetésen, amelyet az orosz elnökválasztás állítólagos manipulációja ellen tiltakozva tartottak 2012. május 6-án, Moszkva belvárosában.

Az eseményt a városi hatóságok békés menet formájában engedélyezték, az esemény zárásaként gyűlésre került volna sor a Bolotnaja téren, 19:30-as befejezéssel. A menet békés volt, az esemény zavartalanul zajlott, amint azonban a tüntetők megérkeztek a gyűlés helyszínére, azzal szembesültek, hogy a rendőrség kordont állított fel, szűk átjárón keresztül biztosítva bejutást a térre, valamint korlátozva a gyűlés céljára igénybe vehető területet. A rendőrség a tüntetőket a kordonon belül kívánta tartani, többször is összecsapásra került sor. A hatóságok 17:30-kor elkezdtek oszlatni az összegyűlt tömeget, valamint a helyszínén őrizetbe vették a két kérelmezőt. Az első kérelmező őrizetbe vétele során egy rendőr állítólag túlzott fizikai erőt alkalmazott. A kérelmezőket a rendőrségre szállításuk után közigazgatási szabálysértéssel vádolták meg. Egy éjszakán át tartó őrizet után a két kérelmezőt békebíró elé állították, és több vádpontban elítélték.

Mindkét kérelmező panaszolta az Egyezmény 5., 6., 11. és 18. cikkeinek sérelmét, az első kérelmező az Egyezmény 3. cikkének sérelmét is panaszolta.

*A döntés.*¹ A Bíróság kiemelte, hogy az Egyezmény 3. cikke a demokratikus társadalom egyik legalapvetőbb értékét rögzíti. A cikk teljes mértékben tiltja a kínzást, az embertelen vagy megalázó bánásmódot és büntetést, függetlenül az áldozat magatartásától. Az első kérelmező állítása szerint a őrizetbe vétele során a hatóság emberei a karját huzamosabb ideig, fájdalmas pozícióban hátra csavarva tartották, valamint többszörös kérése ellenére sem engedtek a szo-

rításból, pedig a rendőri intézkedéssel szemben nem mutatott ellenállást. Később az Egyezmény 3. cikkével kapcsolatban az első kérelmező kiegészítette az eredeti panaszát azzal, hogy a sérelmeivel kapcsolatos eljárások sem voltak megfelelőek, nem állt rendelkezésére hatékony jogorvoslat, ami az Egyezmény 3. cikkével kapcsolatos eljárási kötelezettségek sérelmét jelenti.

Az orosz kormány képviselői a kényszerítő erő alkalmazását azzal indokolták, hogy a kérelmező ellenállt az őrizetbe vételnek.

A kérelmező által benyújtott egyik bizonyíték, egy YouTube-videófelvétel alapján azonban megállapítható volt, hogy ennek az ellenkezője történt. A Bíróság továbbá megjegyzi, hogy az első kérelmező őrizetbe vételét jól felszerelt rendőrök csoportja hajtotta végre, akik túlerőben voltak a kérelmezővel szemben.

A fentiekre tekintettel a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy nem volt meggyőzően bizonyítva, hogy a fizikai erőszak rendőri alkalmazását az első kérelmező magatartása tette volna szükségessé. Az erő ilyen használata megsértette az első kérelmező emberi méltóságát, és megalázó bánásmódnak minősíthető. A Bíróság döntése szerint tehát az orosz kormány megsértette az Egyezmény 3. cikkét az első kérelmező tekintetében.

Az Egyezmény 5. cikke, tehát a szabadsághoz és biztonsághoz való jog tekintetében mindkét kérelmező azt kifogásolta, hogy ahelyett, hogy három órával az őrizetbe vételük után szabadon bocsátották volna őket, egy egész éjszakán keresztül rendőri őrizetben tartották őket. A hatóságok megelőző intézkedésként alkalmazták az őrizetet – hogy a békebíró elé, másnapi tárgyaláson való részvételüket biztosítsák –, azonban sem a kormány, sem a hazai hatóságok nem nyújtottak be indokolást az intézkedés szükségességéről.

A kormány ezen állítással szemben arra hivatkozott, hogy a kérelmezőket az őrizetbe vételüktől számított két órán belül átszállították a rendőrségre. Áthelyezésük jogalapja a közigazgatási szabálysértésekről szóló törvénykönyv 27.2 cikke volt, amely felhatalmazza a rendőrséget arra, hogy magánszemélyeket a rendőrségre vigyenek közigazgatási szabálysértési jegyzőkönyv készítése céljából. Miután a kérelmezők kézhez kapták a közigazgatási szabálysértési nyilvántartásba vételükről szóló dokumentumot, a hatóságok közigazgatási őrizetbe vették őket. Az ilyen őrizet időtartamát attól az idő-

ponttól kell számítani, amikor az érintett személyt a rendőrségre szállítják, és a kódex 27.5 cikkének megfelelően az őrizet időtartama nem haladhatja meg a negyvennyolc órát. Egyik kérelmező sem töltött tizennégy óránál többet a rendőrségen, vagyis őrizet időtartam nem lépte túl a törvényben előírt határt. Összességében tehát, az orosz kormány állítása szerint, a kérelmezők szabadságának korlátozása megfelelt a nemzeti jognak és az Egyezmény 5. cikkének 1. bekezdésében foglalt követelményeknek.

A Bíróság döntésének indokolásakor tekintettel volt arra, hogy az Egyezmény 5. cikkének 1. bekezdésében szereplő „törvényes” és „törvényben meghatározott eljárás útján” kifejezések lényegében a nemzeti jogra utalnak, és kimondják az anyagi jogi és eljárási szabályoknak való megfelelés kötelezettségét. A fogva tartás hazai jog szerinti „törvényessége” azonban nem feltétlenül döntő tényező a megfelelés szempontjából. A vizsgálat során a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a kérelmezőket az orosz közigazgatási szabálysértési törvénykönyv 27.2. cikkével összhangban vitték a rendőrségre, majd a közigazgatási törvény 27.3. cikkének megfelelően helyezték őket közigazgatási őrizetbe, e momentumok tehát nem tekinthetők jogsértőnek. Azonban a kérelmezőket ezután mintegy tizennyolc (Gunko), illetve húsz órára (Navalnij) előzetes letartóztatásba helyezték, mielőtt békebíróhoz elé állították volna őket. Nyomós indokok hiányában a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a kérelmezők – mintegy tizennyolc, illetve húsz órányi – közigazgatási őrizete indokolatlan és önkényes volt, vagyis az orosz kormány megsértette az Egyezmény 5. cikkének 1. bekezdését mindkét kérelmező vonatkozásában.

A felperesek azt kifogásolták, az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdésére hivatkozva, hogy az ügyükben lefolytatott közigazgatási eljárás nem felelt meg a tisztességes tárgyalás garanciáinak, különös tekintettel a felek egyenlőségének, a bíróság függetlenségének és a pártatlanságnak az elvére. A kérelmezők azt állították, hogy vádemelő fél hiányában az eljáró bírák töltötték be az ügyészség szerepét. A bíróság ezért nem volt „független és pártatlan” az Egyezmény 6. cikke értelmében. Azt is kifogásolták, hogy az eljárás nem volt tisztességes, mivel a hazai bíróságok a kulcsfontosságú tényállítások ellenőrzése nélkül fogadták el a rendőrség beadványait, és utasították el a kérelmezők által benyújtott bizonyítékokat.

Az orosz kormány ezzel szemben azt állította, hogy az Egyezmény 6. cikke nem alkalmazható a kérdéses eljárásokra vonatkozóan, mivel a kérelmezők ellen közigazgatási szabálysértési eljárás keretében, nem pedig bűncselekményre vonatkozóan indították eljárást.

A Bíróság már korábbi esetekben megállapította, hogy az Egyezmény 6. cikke alkalmazható a közigazgatási szabálysértésekről szóló törvénykönyv 19.3. cikke szerinti cselekményekkel kapcsolatos eljárásokra, amelyek pénzbüntetéssel vagy közigazgatási szabadságvesztéssel büntetendők. A Bíróság nem látott okot arra, hogy a jelen ügyben ne az Egyezmény 6. cikkének büntetőjogra vonatkozó része szerint járjon el.

A kormány továbbá azzal is érvelt, hogy a közigazgatási szabálysértési törvénykönyv nem írta elő az ügyész kötelező részvételét az ügyek tárgyalásakor, mivel ezek csupán közigazgatási szabálysértések voltak, valamint azt is állította, hogy a kérelmezők méltányos lehetőséget kaptak arra, hogy ügyeiket a hazai bíróságok előtt vitassák meg. Az első kérelmező esetében a békebíró megvizsgálta a védelem által benyújtott videófelveletet is.

A Bíróság egyebek mellett megállapította, hogy az eljáró rendőrök jelentése egy sablon szerint íródott, nem tartalmazott érdemi egyedi információt a szóban forgó esetről. Az eljáró bíróság nem idézte be a rendőröket tanúként, a videófelvelet, amely az első kérelmező engedetlen viselkedését mutatja, megtekintette, de azt állapította meg, hogy a felvétel készítésének időpontja nem állapítható meg, mivel a videó nem tartalmaz dátumot. A közigazgatási eljárás során figyelembe vett, a döntést megalapozó információkat nem ellenőrizték, vagyis a kérelmezőket úgy ítélték el, hogy nem biztosították az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdésében foglalt, tisztességes eljáráshoz való jogukat.

Ennek megállapítása mellett a Bíróság nem tartotta szükségesnek az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdése szerinti panasz többi, a bírói pártatlanság objektív követelményeire vonatkozó részének vizsgálatát.

A kérelmezők az Egyezmény 11. cikke által garantált békés gyülekezéshez való joguk megsértését is kifogásolták. A Bíróság már egy korábbi ügy² kapcsán is kimondta, hogy a Bolotnaja téren 2012. május 6-án tartott tüntetés az Egyezmény 11. cikkének hatálya alá tartozott, így a kérelem e tekintetben is befogadható.

Az első kérelmező, Navalnij elsősorban azt panaszolta, hogy akadályozták abban, hogy a Bolotnaja téri gyűlésen beszédet mondjon; hogy a hazai bíróságok hamis információkra alapozva hozták meg döntéseiket; valamint azt, hogy a hatóságok nem indokolták meg az őrizetbe vételüket. Továbbá azzal érvelt, hogy egy demokratikus társadalomban nem volt szükség a az őrizetbe vételre, mivel csupán békésen sétált a tömegben, a színpad felé tartva, ahonnan megszerette volna szólítani az összegyűlteket.

A második kérelmező állítása szerint a gyűlés után már hazafelé tartott volna, ám a tüntetés területét el-

kerítették, így nem tudott távozni, és a hatóság emberei ekkor vették jogellenesen őrizetbe.

Összességében mindkét kérelmező azt állította, hogy a rendőrségnek nem volt jogában őrizetbe venni őket, mivel nem követtek el közigazgatási szabálysértést vagy bűncselekményt. Továbbá azzal érveltek, hogy a kirendelt hatóság nem tájékoztatta a tüntetőket a gyűlés felfüggesztéséről, illetve, a hazai jogszabályok alapján a rendőrségnek előbb a szervezőket kellett volna tájékoztatnia az esemény berekesztéséről, időt hagyva számukra az összegyűlt tömeg feloszlására, szabálysértési eljárások indítása nélkül. A jelen esetben azonban sem a szervezők, sem a résztvevők nem kaptak időt arra, hogy kövessék a tömeg feloszlására vonatkozó rendőrségi utasításokat.

Ezzel szemben a kormány képviselői azt állították, hogy a kérelmezők őrizetbe vételére azért került sor, mert nem tettek eleget a nyilvános tiltakozás helyszínéről való távozásra felszólító rendőrségi utasításoknak. A felperesekkel szembeni vádak az engedélyezett tüntetés befejezése után egyéni szinten megvalósított ellenállással voltak összefüggésben, nem pedig a gyülekezés beszüntető döntéssel való egyet nem értésükkel. Továbbá, a kormány azt is állította, hogy mind a tiltakozás egészére vonatkozóan hozott általános intézkedések, mind a két kérelmezővel szembeni egyedi intézkedések indokoltak voltak az Egyezmény 11. cikkének 2. bekezdése alapján. A kormány szerint az intézkedések megfeleltek a hazai jogszabályoknak, továbbá szükségesek voltak „a rendbontás vagy a bűnözés megelőzéséhez” és „mások jogainak, szabadságának védelméhez”, az intézkedések pedig nem lépték túl az arányosság szigorú kereteit.

A Bíróság többek között megállapította, hogy a második kérelmezővel szembeni közigazgatási eljárás során a hatóságok több jogsértés is elkövettek. A nemzeti bíróság a kérelmező vallomását csak részleteiben fogadta el, a rendőrség által készített jelentéseket viszont a tényállítások további vizsgálata nélkül, teljes mértékben. Továbbá, a Bíróság megjegyezte, hogy az eseményről és az őrizetbe vételről készült rendőri jelentések szinte teljes mértékben azonosak voltak egymással, ami felveti annak gyanúját, hogy sablon alapján készültek, csupán az érintett tisztek és a kérelmezők személyes adatait, valamint a dátumokat írták át kézzel az egyes dokumentumokban. Végül a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a hazai bíróságok megállapításai ellentmondásosak, különösen tekintettel arra az állításra, hogy a második kérelmező a vád szerint viselkedésével zavarta a forgalmat, miközben a területet a vádirat szerint lezárták a forgalom elől.

A fentiekre tekintettel a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a második kérelmezővel szembeni intézkedésekre nem volt szükség egy demokratikus társadalomban. Továbbá, a tüntetés feloszlása, amivel összefüggésben a második kérelmezőt – ha csak rövid időre is – őrizetbe vették, elrettentő hatású volt a tüntetéseken való részvétel, illetve az aktív ellenzéki politizálás vonatkozásában, vagyis az orosz kormány megsértette az Egyezmény 11. cikkét a második kérelmezővel szembeni intézkedések által.

A kérelmezők az Egyezmény 18. cikkére hivatkozva azt is kifogásolták, hogy a nyilvános tiltakozáson való részvételük megszakítása, őrizetbe vételük és a közigazgatási eljárásban való elítélésük a szabadsághoz és a gyülekezéshez való joguk megsértésének céljából, nem pedig az Egyezmény vonatkozó cikkeiben elismert legitim célokból történt. A kérelem ezen pontjával kapcsolatban a Bíróság megállapította, hogy mivel a kifogásolt intézkedés egyezményesértő mivolta már megállapítást nyert az Egyezmény 5. és 11. cikke kapcsán, az Egyezmény 18. cikkének sérelmét nem szükséges külön vizsgálni.

Összességében a Bíróság megállapította az Egyezmény 5., 6. és 11. cikkeinek megsértését mindkét kérelmező vonatkozásában, valamint az Egyezmény 3. cikkének megsértését az első kérelmező vonatkozásában. A Bíróság döntése szerint Oroszország az első kérelmezőnek, Alexej Navalnijnak összesen 8500 euró, míg a második kérelmezőnek, Vadim Gunkónak pedig összesen 7500 euró igazságos elégtételt köteles fizetni.

Balogh Tekla Borbála

AZ EGYEZMÉNY 10. CIKKE A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

Gawlik Liechtenstein elleni ügye³

Az ügy körülményei. A kérelmező belgyógyász szakorvos, aki 2013 óta a Liechtensteini Nemzeti Kórházban (Liechtensteinisches Landesspital) dolgozott a belgyógyászati osztály főorvos-helyetteseként, határozatlan idejű munkaszerződéssel. Közvetlen felettese Dr. H. volt, az osztály főorvosa.

2014 szeptemberében, a kórház által elektronikusan kezelt egészségügyi dokumentációt tanulmányozva arra lett figyelmes, hogy négy beteg is elhunyt a kórházban, miután morfiomos kezelést kapott. Az aktákban talált feljegyzések alapján a kérelmező arra a következtetésre jutott, hogy Dr. H., aki az elhunyt betegek kezelőorvosa volt, aktív eutanáziát al-

kalmazhatott. Az akták szerint ugyanis a betegek nem sokkal a morfium beadása után haltak meg, és nem szerepelt arra vonatkozó utalás, hogy a betegek fájdalmai indokolták volna a fájdalomcsillapító szer használatát. A kérelmező később még további hat elhunyt beteg esete kapcsán kezdett gyanakodni arra, hogy Dr. H. aktív eutanáziát folytat a kórházban.

Néhány nappal később a kérelmező feljelentést tett Dr. H. ellen, aminek következtében az ügyészség nyomozást rendelt el emberölés, illetve öngyilkosságban való közreműködés miatt. A rendőrség lefoglalta a kérdéses egészségügyi dokumentációt, és kihallgatta Dr. H.-t is.

Fontos körülmény, hogy a kórházban működött egy olyan testület, amelyhez a kórházban tapasztalt szabálytalanságokat lehetett anonim módon bejelenteni. Habár korábban Dr. H. volt megbízva a panaszok kivizsgálásával, a kérdéses időben ezt a feladatot már egy háromtagú csoport látta el, amelynek Dr. H. nem volt tagja. A kérelmező ezt a testületet mégsem kereste meg, nem bízott ugyanis abban, hogy az ügyet megfelelően kivizsgálják a kórházban.

A rendőrségi nyomozás kapcsán az ügy nagy nyilvánosságot kapott, időközben a kérdéses eseteket a kórház is kivizsgálta. Egy orvosszakértő véleménye alapján a kórház arra a következtetésre jutott, hogy a morfium adagolásával nem volt probléma, a betegek halálát a betegségük okozta, ezért a kérelmező aktív eutanáziával kapcsolatos állításai alaptalanok. A szakértő szerint az elektronikus akták hiányosak voltak, azonban a papíralapú dokumentumok teljes körű információval szolgáltak a tekintetben, hogy miért volt szükség a gyógyszer alkalmazására. A kórház azonnali hatályú felmondással megszüntette a kérelmező munkaviszonyát, arra hivatkozva, hogy a vele való bizalmi kapcsolat helyrehozhatatlanul megromlott. A munkáltatói felmondás fő indoka az volt, hogy a kérelmező elmulasztotta értesíteni aggodalmairól a kórház igazgatóját, illetve belső szerveit, mielőtt a hatóságokhoz fordult.

Néhány hónappal később a Dr. H. ellen folyó büntetőeljárás is megszüntették. A döntést egy ausztriai orvosszakértő jelentésére alapozták, aki maga is hasonló következtetésekre jutott, mint a kórház belső testülete: a morfiumos kezelés indokolt volt, a betegek halálához nem a gyógyszer adagolása vezetett.

A kérelmező 2014. november 28-án keresetet indított a Liechtensteini Nemzeti Kórház ellen munkaviszonya jogellenesnek vélt megszüntetése miatt. 2017. augusztus 29-én az elsőfokú bíróság elutasította a keresetet, arra hivatkozva, hogy miután a kérelmező nem tájékoztatta a kórház belső szerveit a nyomozó hatóságok felkeresése előtt, a kórháztól nem volt várható a munkaviszony fenntartása. 2018. január 10-

én a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezte az elsőfokú ítéletet, és új eljárás lefolytatására utasította az elsőfokú bíróságot. Indokolásában kifejtette, hogy a kérelmező a szólásszabadsághoz való joggal élt, amikor az általa feltételezett bűncselekmények harmadik személlyel történő megosztásáról döntött, az azonnali hatályú felmondás ezért jogsértő volt.

A másodfokú bíróság ítéletével szemben a kórház a liechtensteini legfelső bírósághoz fordult. 2018. május 4-én hozott ítéletében a legfelső bíróság kimondta, hogy a kérelmező munkaszerződésének megszüntetése jogszerű volt, ezért hatályon kívül helyezte a másodfokú bíróság ítéletét. Hangsúlyozta, hogy a kérelmező kizárólag az elektronikus egészségügyi dokumentációval foglalkozott, noha maga is tudott róla, hogy azok hiányosak, miközben a papíralapú aktákhoz is bármikor hozzáférhetett volna. Ha azokat is tanulmányozta volna, azonnal világossá vált volna számára, hogy a gyanúja megalapozatlan. Ez a magatartás a munkáltatóval való bizalmi viszony megtörésének súlyos esete, ami indokot ad az azonnali hatályú felmondásra.

A kérelmező ezután az alkotmánybírósághoz fordult. Panaszában kifejtette, hogy a munkaszerződésének megszüntetése megsértette az Egyezmény 10. cikke szerinti jogát a véleménynyilvánítás szabadságához. 2018. szeptember 3-án az alkotmánybíróság elutasította a panaszt. Döntésében nem vitatta, hogy a munkaviszony megszüntetésének jogszerűségét a véleménynyilvánítás szabadságára figyelemmel kell megítélni. Azonban arra a következtetésre jutott, hogy a kérelmező véleménynyilvánítási jogát nem sértették meg, ugyanis figyelembe véve az általa tett állítások súlyosságát és azok lehetséges következményeit, a kérelmező köteles lett volna alaposabban utánajárni az aktív eutanázia gyanúját felvető eseteknek. Az alkotmánybíróság, hasonlóan a legfelső bírósághoz, nem foglalt egyértelműen állást abban a kérdésben, hogy a kérelmezőnek – tényállításai külső félnek való közlése előtt – kísérletet kellett volna-e tennie aggályainak felvetésére intézményen belül, a kórház vezetőtestületénél vagy igazgatójánál.

A kérelmező szerint a munkáltató azonnali hatályú felmondása aránytalan korlátozást jelentett az Egyezmény 10. cikkében foglalt, a véleménynyilvánítás szabadságához való jogát illetően.

*A döntés.*⁴ A kérelmező szerint nagyobb közérdek fűződik ahhoz, hogy egy állami kórházban történt esetleges szabálytalanságokról, bűncselekményekről tájékoztassák a nyilvánosságot, mint a kórház jöhírnevének védelméhez. Véleménye szerint a kórház belső eljárási csatornáit nem bizonyultak volna hatékonynak a probléma kivizsgálására és megoldására, hiszen közvetlen felettese, Dr. H., az ügy érin-

tettje volt. Álláspontja szerint a hatékony és független vizsgálat biztosításának egyetlen módja az volt, hogy kapcsolatba lépjen egy külső szervvel, az ügyészséggel. Hangsúlyozta, hogy jóhiszeműen járt el, hiszen teljes mértékben meg volt győződve az általa állítottak valóságtartalmáról. Kiemelte továbbá, hogy elbocsátása súlyos bénító hatással (*chilling effect*) lehet a kórházi dolgozókra nézve, elriasztva őket az esetleges szabálytalanságok felderítésétől.

A kormány nem vitatta, hogy beavatkozás történt az Egyezmény 10. cikke szerinti jogba, ugyanakkor azt indokoltak, egy demokratikus társadalomban szükségesnek állította. Elfogadta ugyan az ahhoz fűződő közérdeket, hogy az állami kórházakban történő szabálytalanságok nyilvánosságra kerüljenek, azonban jelen esetben az érintett kórház és a főorvos hírnevének védelmét előbbre valónak tartotta, különös tekintettel arra, hogy a kérelmező állításai alaptalannak bizonyultak. A kormány hangsúlyozta, hogy a kérelmező elmulasztotta összevetni a hiányos elektronikus aktákat a részletesebb, papíralapú dokumentumokkal, így nem járt el a tőle elvárható gondossággal.

A kormány szerint semmi nem utalt arra, hogy a kórház belső eljárási csatornáit nem alkalmasak a kérelmező állításainak megfelelően és pártatlanul kivizsgálására; illetve, a kérelmező értesíthette volna a kórház igazgatóját vagy a vezetőtestület egyik tagját is. Adott esetben akár név nélkül is benyújthatta volna a panaszát. A kormány azt is hangsúlyozta, hogy a kérelmező elbocsátása nem volt dermesztő hatással a kórház többi alkalmazottjára, hiszen a munkáltató azzal, hogy a kérelmező gyanújának nyilvánosságra kerülése után belső vizsgálatot indított, éppen hogy ösztönzött mindenkit, mégpedig arra, hogy szabálytalanságok gyanúja esetén először lépjenek kapcsolatba a belső szervekkel.

A Bíróság az Egyezmény 10. cikkébe történő beavatkozásnak tekintette a munkáltató azonnali hatályú felmondását, miután a kérelmező hangot adott a kórházban folyó szabálytalanságokkal kapcsolatos aggodalmainak. A Bíróság kiemelte, hogy a 10. cikk védelme a munkavállalók véleménynyilvánításának szabadságával kapcsolatos ügyekben, amennyiben állami tulajdonban lévő vagy állami irányítás alatt álló vállalatokról vagy intézményekről van szó, nemcsak a közjogi, hanem a magánjogi jogviszonyokra is kiterjed.

A felek sem vitatták, és a Bíróság is egyetértett azal az állítással, hogy a beavatkozás törvényben meghatározott volt, valamint törvényes célt szolgált. A Bíróság megjegyezte továbbá, hogy a beavatkozás a Liechtensteini Nemzeti Kórház jómírnevének és gazdasági érdekeinek védelmét szolgálta, ideértve a

kórház főorvosának jómírnevét is. A Bíróságnak tehát abban kellett állást foglalnia, hogy a beavatkozás szükséges volt-e egy demokratikus társadalomban, arányos volt-e a meghatározott törvényes céllal, valamint a nemzeti hatóságok által felhozott érvek relevánsak és elegendők-e.

Annak eldöntésére, hogy egy munkavállaló véleménynyilvánítási szabadságába való beavatkozás a munkáltató részéről arányosnak tekinthető-e, a Bíróság ítélezési gyakorlatában egy hat pontból álló szempontrendszert határozott meg.⁵

Először is különös figyelmet kell fordítani a nyilvánosságra hozott információkhoz fűződő közérdekre. A Bíróság úgy vélte, hogy jelen esetben a kérelmező által tett kijelentések, miszerint a Liechtensteini Nemzeti Kórházban jelenleg dolgozó főorvos többször is aktív eutanáziát alkalmazott, súlyos bűncselekmények gyanúját vetették fel. Egyetértett emiatt azzal, hogy jelentős közérdek fűződött ezen információk nyilvánosságához.

A mérlegelés során a második tényező a nyilvánosságra hozott információk hitelessége, valóságtartalma. A Bíróság ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy mind a legfelső bíróság, mind az alkotmánybíróság megállapította, hogy az aktív eutanázia gyanúja nyilvánvalóan megalapozatlan volt. A Bíróság hangsúlyozta, hogy önmagában az, hogy az információ később valótlannak bizonyul, illetve valósága nem igazolható, nem elegendő indok a beavatkozás szükségességének és arányosságának igazolására. Ugyanakkor az érintett személytől elvárható, hogy lehetőségeihez mérten gondosan ellenőrizze az általa nyilvánosságra hozott információk pontosságát és hitelességét. Jelen esetben a kérelmező az aktív eutanáziára vonatkozó állításait csak az elektronikus egészségügyi dokumentumokra alapozta, amelyek nem adtak teljes körű képet a betegek egészségi állapotáról. Átfogó információt ezzel kapcsolatban csak a papíralapú egészségügyi dokumentációból szerezhetett volna, ám annak tanulmányozását a kérelmező elmulasztotta. A Bíróság szerint megállapítható, hogy a kérelmező felelőtlenül járt el, hiszen lehetősége lett volna felismerni, hogy gyanúja egyértelműen megalapozatlan, ha a feljelentés megtétele előtt áttekinti a papíralapú aktákat is.

Harmadszor, a Bíróságnak mérlegelnie kell a munkáltató által esetlegesen elszenvedett kárt, és értékelnie kell, hogy a kár felülmúlta-e a nyilvánossághoz fűződő közérdeket. A Bíróság úgy vélte, hogy a kérelmező által tett kijelentések minden bizonnyal hátrányosan érintették a munkáltató kórház intézményi hírnevét, és azon felül is sérelmet okoztak a vádak által érintett főorvosnak – a kórház alkalmazottjának –, személyes és szakmai hírnevét illetően.

A Bíróság ebben az összefüggésben megjegyezte, hogy a kérelmező kezdetben nem a nyilvánosság előtt fogalmazta meg az állításait, hanem feljelentést tett az ügyészségen, az ügyészség pedig titoktartási kötelezettség hatálya alatt állt. Az ezt követő nyomozás miatt azonban a kérelmező állításai a nagyobb nyilvánosság számára is ismertté váltak, és – közérdeklődésre számot tartó ügyként – a liechtensteini média folyamatosan tudósított a fejleményekről. Olyan esetben, amelyben a gyanú megalapozottságát a nyilvánosságra hozatal előtt nem vizsgálták meg kellőképpen, az információk megszerzéséhez fűződő közérdek nem múlhatja felül a gyanúba kerültek érdekét a hírnevük védelme iránti.

Negyedszer, a Bíróságnak meg kell állapítania, hogy az információkat a felsőbb vezető vagy más belső szerv tudomásszerzését követően, mintegy végső megoldásként hozták-e nyilvánosságra. A Bíróságnak ebben az összefüggésben figyelembe kell vennie, hogy a munkavállaló által feltárni kívánt szabálytalanság orvoslására rendelkezésére állt-e más hatékony eszköz. A Bíróság kiemelte, hogy az eljáró nemzeti bíróságok mind nyitva hagyták azt a kérdést, hogy a kérelmezőtől elvárható volt-e, hogy gyanújának nyilvánosságra hozatala előtt jelezze azt a kórház vezetésének. A Bíróság megjegyezte, hogy a kérelmezőtől semmiképpen sem volt elvárható, hogy közvetlen feletteséhez, Dr. H.-hoz forduljon. Azt nem sikerült kideríteni, hogy a kórházi dolgozók tisztában voltak-e azzal, hogy a panaszkat már nem Dr. H. vizsgálja ki. Minderre tekintettel, elfogadható volt a kérelmező aggodalma, hogy a probléma kórházon belüli megoldása nem lenne lehetséges. A Bíróság azonban az ügy körülményeire való tekintettel nem foglalt állást abban a kérdésben, hogy vajon elvárható volt-e a kérelmezőtől, hogy legalább a kórház igazgatójának vagy az vezetőtestület egyik tagjának jelezze a gyanúját.

Ötödször, a munkavállaló szándéka is meghatározó tényező, amelynek vizsgálatakor fontos megállapítani, hogy a nyilvánosságra hozatal során jóhiszeműen, vagyis abban a hitben járt-e el, hogy az információ valós. A Bíróság e tekintetben megállapította, hogy nincs oka kételkedni abban, hogy a kérelmező a nyilvánosságra hozatal során jóhiszeműen, abban a meggyőződésben járt el, hogy valós információkat tár fel.

Végül, alapos elemzésre van szükség a munkáltató által alkalmazott szankció súlyosságának tekintetében. A Bíróság megjegyezte, hogy a kérelmező azonnali hatályú elbocsátása a lehető legszigorúbb szankciónak minősült a munkajog szerint. Ráadásul, a szankció nemcsak szakmai karrierjére volt negatív hatással, hanem oda is vezetett, hogy a kérelmezőnek és családjának el kellett hagynia Liechtensteint,

mivel külföldi állampolgárként a tartózkodási engedélyét is elveszítette munkaviszony hiányában. A Bíróság hangsúlyozta, hogy figyelembe véve a liechtensteini eutanázia gyanújával kapcsolatos médiavisszhangokat is, a szankció dermesztő hatással járhatott a kórházi, illetve általában az egészségügyi dolgozókra nézve – legalábbis, ami a gyanúnak a közvetlen nyilvánosságra hozatalát illeti.

A Bíróság megállapította, hogy a kérelmező súlyos bűncselekmény gyanúját vetette fel anélkül, hogy gondosan ellenőrizte volna az általa nyilvánosságra hozott információk pontosságát és megbízhatóságát. A Bíróság megjegyezte továbbá, hogy a nemzeti bíróságok releváns és kellő súlyú érvekkel szolgáltattak annak megállapításakor, hogy a kérelmező elbocsátása indokolt volt. Megfelelő egyensúlyt teremtettek egyfelől a munkáltató és a (volt) kolléga jó hírvének és jogainak védelme, másrészt a kérelmező véleménynyilvánítási szabadságának védelme között.

Összefoglalva, a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a beavatkozás arányos volt az elérni kívánt legitim céllal, és szükséges egy demokratikus társadalomban. Ennek megfelelően az Egyezmény 10. cikkét nem sértették meg.

Kaputa Júlia

AZ EGYEZMÉNY 11. CIKKE EGYESÜLÉS SZABADSÁGA

A Horvát Golfszövetség Horvátország elleni ügye⁶

Az ügy körülményei. A kérelmező a Horvát Golfszövetség (továbbiakban: egyesület), melyet 1992. június 23-án jegyeztek be a horvátországi egyesületek nyilvántartásába. Az egyesület nemzeti sportegyesület (sportszövetség) volt, amelynek tagsága horvát golfklubokból állt. Az egyesület fő tevékenysége körében országos golfversenyeket szervezett, irányította a nemzeti golfcapatokat, képviselte Horvátországot a nemzetközi golfszervezetekben, valamint népszerűsítette a sportágat az országon belül.

Az egyesület legnagyobb hitelezőjének kérelmére a zágrábi kereskedelmi bíróság (továbbiakban: csőd-bíróság) 2009. január 23-i határozatával csődeljárást indított az egyesület ellen, és csődgondnokot nevezett ki. A csődgondnok megállapította, hogy az egyesület számára bevételi forrást elsősorban a tagok által fizetett tagsági és egyéb díjak, a Horvát Olimpiai Bizottság által biztosított finanszírozás, valamint a szponzori díjak és az adományozói támogatások jelentették. Az egyesület fizetésektelenségének az volt a legfőbb oka, hogy az egyesület vezetése vonakodott az egyesülettel szembeni adósságokat behajtani.

A 2009. március 26-i csődbírósi tárgyaláson a hitelezők úgy döntöttek, hogy az egyesületnek tovább kell működnie, ezért kijelöltek egy hitelezői bizottságot. A hitelezői bizottság utasította a csőd-gondnokot, hogy készítsen átszervezési tervet annak érdekében, hogy az egyesület képes legyen tevékenységének folytatására. A hitelezők egyhangúlag jóváhagyták az átszervezési tervet, amely előírta, hogy a hitelezők összes követelését ki kell fizetni 2023 végéig. A csődbírósi határozatával lezárta a csődeljárást, ezáltal a csőd-gondnok és a hitelezői bizottság felhatalmazása megszűnt, és helyreállt az egyesület hatásköre saját ügyeinek és vagyónának kezelésére.

Időközben a zágrábi közigazgatási hivatal mint az egyesületek nyilvántartásáért felelős hatóság (továbbiakban: nyilvántartó hatóság) – amely hivatalos értesítést kapott a csődeljárás megindulásáról – hivatalból eljárást indított az egyesülettel szemben. Ennek eredményeként 2009. február 26-i határozatával megállapította, hogy az egyesület fizetéképtelenség miatt beszüntette a tevékenységét. Ezzel a határozattal a hatóság az egyesület feloszlásáról is döntött, mivel a nemzeti jog szerint az aktivitást huzamos ideig nem mutató egyesületet fel kell oszlatni. A tényleges feloszlás az egyesület nyilvántartásából való törlésével valósul meg. Az egyesület fellebbezett a határozattal szemben. Az ügy a legfelső közigazgatási bíróságig jutott, amely 2013. október 30-i ítéletében kimondta, hogy a nyilvántartó hatóság döntése jogszerű volt, mert a csődeljárás megindítása következtében az egyesület nem tudja betölteni a szerepét nemzeti sportszövetségként, illetve teljesíteni az alapszabályában meghatározott célokat.

2014. január 13-án az egyesület alkotmányjogi panaszt nyújtott be a döntés ellen, többek között a horvát alkotmány 43. cikkében biztosított egyesülési szabadságára hivatkozva. Az alkotmánybíróság a panaszt elfogadhatatlannak nyilvánította, mert úgy ítélte meg, hogy az ügy nem vet fel alkotmányossági kérdést.

2014. január 27-i határozatával a nyilvántartó hatóság törölte az egyesületet az egyesületek nyilvántartásából. 2016. január 28-án a közigazgatási minisztérium elutasította az egyesület fellebbezését a határozat ellen. Ezért az egyesület bírósági felülvizsgálati eljárást indított a zágrábi közigazgatási bíróságnál, ám az elutasította a keresetet. Ez a döntés 2018. augusztus 9-én jogerőre emelkedett, annak ellenére, hogy a döntést soha nem kézbesítették az egyesületnek.

A csőd következtében az egyesületet a Horvát Olimpiai Bizottság, valamint az Európai Golfszövetség is kizárta tagjai közül, még 2010 őszén. Dön-

tését követően a Horvát Olimpiai Bizottság egy másik golfszövetséget léptetett a kérelmező egyesület helyébe, a Horvát Golfegyesületet. Az egyesület mindkét szervezet döntésével szemben fellebbezéssel élt a lausanne-i sportügyi választottbírósi tanács előtt, de csak az Európai Golfszövetség esetében járt sikerrel, nemzeti sportszövetségi státusát nem tudta visszaszerezni a kérelmező.

Fontos körülmény, hogy az egyesület még 2011-ben fizetési meghagyás kibocsátását kérte egyik tagjával szemben a meg nem fizetett tagdíj behajtása céljából. Ennek nyomán polgári per indult, amelyben végül a Legfelső Kereskedelmi Bíróság az egyesület javára döntött. Később kiderült, hogy az ügyben érintett golfklub elnöke házastársa D. Š. alkotmánybírónak, aki tagja volt annak az alkotmánybírósi tanácsnak, amely döntött az egyesület alkotmányjogi panaszáról.

További releváns tény, hogy az egyesület bizonyítékokkal rendelkezett arra vonatkozóan, hogy tevékenységét a csődeljárás során és azt követően is folytatta. Az egyesület azt is előterjesztette, hogy 2011. április 29-én végrehajtási eljárást indított egyik tagja ellen a be nem fizetett tagdíj beszedése érdekében.

*A döntés.*⁷ Az egyesület előterjesztette, hogy a hazai hatóságoknak az egyesület feloszlásához vezető határozatai beavatkozást jelentettek az egyesülési szabadságába. Az egyesületet a hazai hatóságok az egyesülési törvény 28. cikkének (1) bekezdése alapján feloszlatták (törölték a nyilvántartásból), azon az alapon, hogy megszüntette tevékenységét. Viszont a hazai hatóságok nem vették figyelembe, hogy a törvény 28. cikkének (2) bekezdése által meghatározott egyesületi feloszlási okok közül az egyesület esetében egyik sem valósult meg, tehát helytelenül alkalmazták a vonatkozó nemzeti jogszabályokat.

Az egyesület szerint az egyesülési szabadságba való beavatkozás célja nem volt elég egyértelmű. Az egyesület a csődeljárás alatt is nemzeti sportszövetségként folytatta tevékenységét, ezért – az egyesület álláspontja szerint – nem érthető, hogy miért kellett létrehozni egy másik ilyen szövetséget. Az egyesület szerint az egyesülési szabadságába való beavatkozás valódi célja, végső soron, az egyesület megszüntetése volt. Nem véletlen, hogy egy ismert horvát politikus által vezetett egyesület szerezte meg később a nemzeti golfszövetség státuszát.

A kormány álláspontja szerint annak vizsgálata, hogy egy nemzeti sportszövetségi státusszal rendelkező egyesület feloszlása indokolt-e, nem korlátozható az egyesületeket általában szabályozó jogszabályokban rögzített feloszlási okokra. Az egyesület nemzeti golfszövetségi státusszal rendelkezett, valamint a Horvát Olimpiai Bizottság tagja volt, emiatt

meg kellett felelnie az Olimpia Chartának, a Horvát Olimpiai Bizottság alapokmányának és a horvát sporttörvénynek, ám mindennek nem tett eleget.

A kormány szerint az egyesülési szabadságba való beavatkozás elsősorban a horvát sporttörvényen alapult, amellett, hogy az egyesülési törvény vonatkozó rendelkezései is irányadóak voltak az intézkedést illetően. A beavatkozás célja mások jogainak és szabadságainak védelme volt. A csődeljárás megindításával az egyesület már nem tölthette be a nemzeti sportszövetség szerepét, emiatt nem volt képes teljesíteni sem a sporttörvény által a nemzeti sportszövetségek számára meghatározott célokat, sem pedig a saját alapszabályában meghatározott célokat. Feloszlata szükséges és arányos intézkedés volt annak érdekében, hogy jogszerű legyen egy másik nemzeti sportegyesület létrehozása a golfhoz mint sportág terén. Az egyesületből kilépő golfklubok azáltal, hogy csatlakoztak egy másik golfszövetséghez, az egyesülési szabadsághoz való jogukat gyakorolták; az egyesület nemzeti golfszövetség státuszának fenntartása sértette volna e golfklubok jogát az egyesülési szabadsághoz, egyesületi tevékenységük végzéséhez.

A Bíróság rögzítette, hogy a horvát hatóságok egy hosszú közigazgatási eljárásorozat eredményeként feloszlatták a kérelmező egyesületet, ami beavatkozást jelent az Egyezmény 11. cikkében foglalt jogba. Megállapította, hogy a beavatkozás törvényességének kritériuma a horvát egyesülési törvény 28. cikkének (1) bekezdésében van lefektetve. Az Egyezmény szövegében szereplő „törvényben meghatározott” kifejezés nemcsak azt követeli meg, hogy a beavatkozásnak legyen valamilyen alapja a hazai jogban, hanem a vonatkozó törvény minőségére vonatkozóan is követelményt szab meg. A törvénynek hozzáférhetőnek kell lennie az érintett személyek számára, és kellő pontossággal szövegezettnak kell lennie ahhoz, hogy előre látható legyen a hatása az érintettek számára. A legitim célt illetően a Bíróság úgy vélte, hogy az egyesület feloszlata csőd vagy huzamos inaktivitás miatt elvben követi az Egyezmény 11. cikk 2. bekezdésében meghatározott jogszerű célokat. A jelen ügyben a feloszlata az egyesület csődjéből fakadó feltételezett tétlenségén is alapult. Ezért a Bíróság arra jutott, hogy a belföldi hatóságok döntéseit és az ebből fakadó beavatkozási ügy tekinthetjük, mint amely az Egyezmény 11. cikkének 2. bekezdésében meghatározott egyik legitim cél elérését szolgálja, nevezetesen a zavargás megelőzését, illetve személyek jogainak és szabadságainak védelmét.

Ezután a Bíróság megvizsgálta, hogy a beavatkozás szükséges volt-e egy demokratikus társadalomban. A feloszlattal kapcsolatos esetekben az arányosság

elvének való megfelelés érdekében a hatóságoknak be kell mutatniuk, hogy nem volt más – az egyesülési szabadságot kevésbé érintő – eszköz a cél elérésére. A jelen ügyben a kormány azzal érvelt, hogy az egyesület feloszlata azért volt szükség, mert a csőd miatt már nem tudta ellátni a nemzeti sportszövetség szerepét. A Bíróság szerint ezt a célt már azzal is elérték, hogy az egyesületet megfosztották a nemzeti sportszövetségi státuszától, és kizárták a Horvát Olimpiai Bizottságból. Emellett a hazai hatóságok mechanikusan alkalmazták az egyesülési törvény vonatkozó rendelkezéseit, mivel következtetésük, miszerint az egyesület beszüntette tevékenységét, pusztán azon a körülményen alapult, hogy az egyesület ellen csődeljárást indítottak. Tekintettel az egyesület által benyújtott bizonyítékokra, miszerint a tevékenységét a csődeljárás során is folytatta, a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a feloszlatai eljárásban a hazai hatóságok azon megállapítása, miszerint az egyesület beszüntette tevékenységét, nem a releváns tények elfogadható értékelésén alapult. Ezenfelül a hatóságok figyelmen kívül hagyták azt is, hogy az átszervezési tervben az egyesület megállapodott a hitelezőkkel az összes követelést kielégítéséről 2023 végéig. A hatóságok nem vették figyelembe azt, hogy az egyesület feloszlata irányuló döntésük ellehetleníti a hitelezői követelések kielégítését. Ezek alapján a Bíróság megállapította, hogy a kérelmező egyesület egyesülési szabadságába való beavatkozás nem volt indokolt, vagyis az Egyezmény 11. cikkét megsértették.

Az egyesület azt is kifogásolta, hogy az alkotmánybíróság elfogult volt az egyesülettel szemben, mert az alkotmányjogi panaszáról döntő tanácsban részt vett D. Š. bíró, akinek a férje annak a golfklubnak az elnöke, amely ellen az egyesület végrehajtási eljárást indított a be nem fizetett tagdíjak beszedése céljából. Ezáltal sérült az egyesület tisztességes eljáráshoz való joga.

A kormány vitatta e panasz elfogadhatóságát, azal érvelve, hogy az egyesület nem merítette ki a hazai jogorvoslati lehetőségeket, mivel soha nem kérte D. Š. bíró visszavonását a panaszról döntő tanácsból, pedig az egyesület tájékozódhatott az alkotmánybírói testület összetételéről, az alkotmánybíróság nyilvánosan elérhető honlapján keresztül. Mivel az alkotmánybíróság hat bíróból álló tanácsban dönt az alkotmányjogi panaszokról, nagy volt az esély arra, hogy az egyesület ügyében D. Š. bíró is a döntéshozók között lesz. Ezért az egyesület az alkotmányjogi panaszában eleve kérhette volna az ügyből való kizárását.

Az egyesület úgy érvelt, hogy nem számított arra, hogy D. Š. bíró az ügy döntéshozói között lehet, mert az internetes böngészés és a bíróság összetéte-

lének előzetes tanulmányozása általában nem várható el a felektől a bírósági eljárásban. Rámutatott, hogy az érintett bíró köteles lett volna maga jelezni az összeférhetlenséget megalapozó helyzetet, ám D. Š. bíró elmulasztotta értesíteni az alkotmánybíróság elnökét arról, hogy a szóban forgó ügyben a pártatlansága megkérdőjelezhető.

A Bíróság hangsúlyozta, hogy amikor a nemzeti jog lehetőséget kínál a bíróság vagy a bíró pártatlanságával kapcsolatos aggályok kiküszöbölésére, akkor elvárható, hogy az érintett fél vesse jelezze az aggályt az első adandó alkalommal. Ez lehetővé teszi, hogy a hazai hatóságok kellő időben megvizsgálják az érintett fél jelzését, és biztosítsák jogainak tiszteletben tartását. Ha nincs további jogorvoslat – jelen esetben a kérelmező az Egyezmény 6. cikke (1) bekezdésének megsértését, illetve a pártatlanság hiányát a végső fokú igazságszolgáltatás vonatkozásában állítja –, akkora szubszidiaritás elve különös gondosságot követelhet a kérelmezőktől a hazai jogorvoslati lehetőségek kimerítésére vonatkozó kötelezettségük teljesítését illetően. Ilyen esetekben az előzetes jogorvoslati lehetőségek különös jelentőséggel bírnak, de ezeknek a megfontolásoknak a jelen ügyben csak akkor lenne jelentősége, ha a kérelmező tudhatott a kérdéses bíróság összetételéről. Emellett a bírácoknak szigorú magatartási szabályokat kell követniük az igazságszolgáltatás integritásának fenntartása érdekében. A magatartási szabályok megsértése csökkenti a közbizalmat, ezért minden olyan bírónak, akinek a pártatlanságát illetően jogosan merül fel aggály egy ügyben, vissza kell lépnie az ügytől.

A Bíróság álláspontja szerint az ügy tényállása, illetve a felek előterjesztései alapján semmi sem utal arra, hogy 2014. április 5-e előtt, amikor az alkotmánybíróság határozatát kézbesítették, az egyesületnek tudomása lett volna az alkotmánybírósági tanács összetételéről. A horvát alkotmánybíróságnak tizenhárom bírója van, nevüket jól ismeri a nagyközönség, viszont az alkotmányjogi panaszokról hat bíróból álló tanácsok döntenek, kivéve, ha a panasz elfogadhatatlan, amikor is három bíróból álló tanács dönt, csakúgy, mint a kérelmező egyesület panaszja esetében. Emiatt az egyesületnek nem kellett valószínűsítene, hogy a panaszáról az alkotmánybíróságnak egy olyan tanácsa fogja dönteni, amelynek D. Š. bíró is a tagja. A Bíróság megállapította, hogy ilyen körülmények között azt elvárni az egyesülettől, hogy D. Š. bíró visszavonását kérje, még mielőtt az alkotmánybíróság határozatot hozott volna a panaszáról, kívül esik az Egyezmény 35. cikkének 1. bekezdése szerinti kötelezettségi körön, noha elővigyázatosságból valóban hasznos lett volna felhívni az alkotmánybíróság figyelmét azokra a körülményekre, amelyek

az egyesület véleménye szerint kétségessé tehetnék a szóban forgó bíró pártatlanságát. De az, hogy az egyesület ezt nem tette meg, nincs hatással annak megítélésére, hogy eleget tett-e az Egyezmény 35. cikkének (1) bekezdése szerinti kötelezettségének kérelmezőként. Ebből következően a Bíróság elutasította a kormány kifogását a hazai jogorvoslati lehetőségek kimerítésével kapcsolatban.

Az egyesület egyetértett a kormánnyal abban, hogy a be nem fizetett tagdíj beszedése érdekében indított végrehajtási eljárás a golfklub ellen, amelynek elnöke D. Š. bíró férje volt, közvetlenül nem kapcsolódott az egyesület felosztatására irányuló közigazgatási eljáráshoz. Ellenben a golfklub elnökének házastársaként D. Š. bírónak érdekében állhatott megerősíteni a közigazgatási hatóságok határazatát az egyesület felosztatásáról, mivel ez a határozat közvetlen hatással volt arra, hogy az egyesület képes lesz-e a tartozás behajtására. Bár a két eljárás nem állt közvetlen kapcsolatban, de az összeférhetlenség nem tekinthető elhanyagolhatónak, emiatt felmerülhet D. Š. bíró esetében a pártatlanságának hiánya.

A Bíróság megjegyezte, hogy az egyesület nem állította, hogy személyes elfogultságról lett volna szó D. Š. bíró részéről, erre nem is utalt semmi. Személyes pártatlansága a jelen ügyben nem kérdéses, így a Bíróságnak azt kellett értékelnie, hogy az egyesület pártatlansággal kapcsolatos aggályai, amelyek azon a körülményen alapultak, hogy D. Š. bíró férje volt annak a golfklubnak az elnöke, amely ellen az egyesület végrehajtási eljárást indított, objektíve igazolhatóak-e. A két eljárás tárgy szempontjából nem volt összefüggésben, de nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az egyesület felosztatása közvetlenül meghatározó volt a golfklubnak az egyesülettel szemben fennálló tartozása szempontjából, tekintettel arra, hogy ha a hitelező egyesület létezésével a golfklub adóssága is megszűnne. Miután az alkotmánybíróság elfogadhatatlannak találta az egyesület alkotmányjogi panaszát, visszavonhatatlanná vált a közigazgatósági hatóság felosztatásról hozott döntése, aminek eredményeként a golfklub adóssága megszűnt. A Bíróság ezért úgy ítélte meg, hogy az a körülmény, hogy D. Š. bíró az alkotmánybíróság azon tanácsának tagja volt, amely az egyesület alkotmányjogi panaszáról döntött, jogos kétségeket ébreszthetett a pártatlanságával kapcsolatban. A bírónak tartózkodnia kellett volna a tanácsban való részvételtől. Az egyesület pártatlansággal kapcsolatos félelme tehát objektíve igazolhatóan tekinthető. A Bíróság megállapította az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdésében foglalt tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét.

Deák Izabella

AZ EGYEZMÉNY 8. ÉS 9. CIKKEI
A MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLET
TISZTELETBEN TARTÁSÁHOZ VALÓ
JOG, A GONDOLAT,
A LELKIISMERET ÉS A VALLÁS
SZABADSÁGA

Vavříčka és mások Cseh Köztársaság elleni ügye

Az ügy körülményei. Hat kérelmező az egyes védőoltások kötelező jellege, illetve a törvényben előírt oltási kötelezettség be nem tartása miatt alkalmazott jogkövetkezmények kapcsán fordult az Emberi Jogok Európai Bíróságához (a továbbiakban: Bíróság).

Az egyik kérelmezőt, Vavříčka urat 2003. december 18-án az illetékes Betegségmegelőző és Ellenőrző Központ 3000 CZK összegű pénzbírsággal sújtotta, valamint 500 CZK költség megfizetésre kötelezte, mivel nem adta be a két, akkor tizenégy és tizenhárom éves gyermekének a kötelező védőoltásokat gyermekbénulás, hepatitis-B és tetanusz ellen. A kérelmező a nemzeti jogorvoslati fórumokon sikertelenül érvelt azzal, hogy alapjogot sért a cseh szabályozás, mivel ellentétes az orvosi beavatkozás elutasításának jogával, valamint a vallásszabadsággal.

Novotná kérelmező 2002. október 12-én született, három és fél éves korában felvételt nyert egy Montessori óvodába. Az intézmény igazgatója később határozattal vonta vissza a felvételéről szóló korábbi döntést, miután a kérelmező gyermekorvosa arról tájékoztatta, hogy a kérelmező nem kapta meg a kanyaró, a mumpsz és a rubeola elleni (MMR) kötelező védőoltást. A kérelmező a döntés ellen minden lehetséges jogorvoslati fórumon fellebbezett. Álláspontja szerint a határozat ellentétes volt az érdekeivel, illetve az oktatáshoz való jogával, ugyanis akadályozta a speciális, Montessori-módszeren alapuló képzési rendszerben való előmenetelét, ám a hazai jogorvoslati fórumok elutasították a kérelmét.

Hornych kérelmező 2008. szeptember 26-án született, számos betegségben szenvedett, és érvelése szerint amiatt mulasztotta el az oltások felvételét, mert a gyermekorvosa nem készített számára egyéni oltási tervet. 2011. június 27-én a elutasították az óvodába való felvételi kérelmét, mivel nem voltak meg a kötelező védőoltásai. Az alkotmánybíróság elutasította a panaszát, mivel azt nyilvánvalóan megalapozatlannak találta.

Brožík és Dubský kérelmezők 2011. május 11-én és 16-án születtek. A szüleik meggyőződésből fakadóan nem adták be nekik a kötelező védőoltásokat. Az óvodai felvételi kérelmükhöz a szüleik orvosi igazolást csatoltak a kötelező védőoltások hiányáról, minek következtében 2014. május 2-án mindkettejük

óvodai felvételi kérelmét elutasították. 2014. július 18-án arra kérték a területi bíróságot, hogy ideiglenes intézkedés révén tegye lehetővé számukra, 2014. szeptember 1-jétől óvodába járhassanak, mivel az óvodai oktatáshoz való hozzáférés korlátozása súlyos kárt okozna nekik, illetve hátráltatná az egyéni fejlődésüket. A nemzeti jogorvoslati fórumok elutasították a kérelmüket.

Roleček kérelmező 2008. április 9-én született. Biológus szülei egyéni oltási tervet készítettek a számára, amelynek eredményeképpen az előírt időpontnál később kapott meg bizonyos védőoltásokat, illetve nem oltották be tuberkulózis, gyermekbénulás és Hepatitis-B ellen, és nem kapta meg az MMR-oltást sem. Ezért 2010 áprilisában két óvoda is megtagadta a felvételét. A kérelmező fellebbezésében a magán- és a családi élet tiszteletben tartásához való jog, az oktatáshoz való jog, valamint a diszkriminációtilalom megsértésével érvelt – a hazai jogorvoslati fórumok előtt sikertelenül.

*A döntés.*⁸ A Bíróság először az Egyezmény 8. cikkét, tehát a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog érvényesülését vizsgálta. A kérelmezők egyrészt önkényesnek vélték a pénzbírság kiszabását Vavříčkával szemben, Vavříčka azt állította, hogy nem rendelkezett bevétellel a bírság kiszabásakor. A kérelmezők másrészt kifogásolták a gyermekek óvodába való felvételének megtagadását az oltási kötelezettség elmulasztásának következményeként. A 8. cikk alkalmazhatósága tekintetében a kérelmezők szerint a magánélethez való jog része a személyes autonómiához való jog, ennek keretében megítélésük szerint a szülőknek joguk van a gyermekeik egészségével kapcsolatos döntések meghozatalára. A kérelmezők hangsúlyozták, hogy a szülőknek joga van a gyermekük nevelésének, gondozásának megválasztására véleményük, meggyőződésük, lelkiismeretük alapján. Az óvodai nevelés biztosítása pedig a gyermek személyes fejlődéséhez való jogához fűződik. A gyermek legfőbb érdekének érvényesülését a szülőknek kell biztosítania, abba az állam csak a legvégső esetben avatkozhat be. A kérelmezők szerint szükségtelenül alkalmazták velük szemben azt a szankciót, hogy a gyermeküket nem vették fel óvodába. A szülőknek a gyermekek felügyeletét meg kellett oldania, a gyermekek pedig jelentős hátrányba kerültek az óvodai nevelés hiánya miatt a későbbi tanulmányaikat illetően, különösen abban az esetben, ha speciális oktatási módszert alkalmazó iskolában szerettek volna tanulni. Az öt gyermek kérelmező kifogásolta azt is, hogy ugyan a gyermekek óvodába való felvételéhez szükséges a kötelező védőoltások felvétele, az óvodai dolgozók esetében ez nem kritérium. Mindemellett az oltási kötelezettséget csupán

másodlagos jogszabályok állapították meg, ami nem felelt meg annak a kritériumnak, hogy alapvető jogokat csak törvényben lehet korlátozni. A kérelmezők vitatták a kötelező védőoltások halálozáscsökkentésben betöltött szerepét, a csecsemők fertőződésre való hajlamát és az előírt vakcinák hatásosságát, valamint a hosszú távú mellékhatások figyelembevételének hiányát is. A törvényben kötelezően előírt oltások olyan betegségek ellen védenek, amelyek álláspontjuk szerint nem fertőzőek, vagy óvodai körülmények között nem azok. A kérelmezők szerint más gyermekek egészséghez való jogának védelme elérhető lett volna enyhébb eszközökkel is, az önkéntes oltási modellt tekintették volna elfogadhatónak.

A kormány azzal érvelt, hogy a Vavříčkával szemben kiszabott pénzbírság alacsony összegű volt. A kormány álláspontja szerint a gyermek legfőbb érdeke és a szülők érdekei között konfliktus állhat fenn, a gyermeknek joga van ahhoz, hogy a lehető legmagasabb szintű egészség élvezetéhez. A védőoltás hiányával összefüggő korlátozó intézkedések nem abszolút jellegűek, lehetőséget adnak kivétel tételére, valamint csupán az tankötelezettség eléréséig alkalmazhatóak. Az óvodáztatás hiánya nem érinti érdemben a gyermekek fejlődéshez és az oktatáshoz való jogát. A kormányoknak az aktív életvédelmi kötelezettségük körében hatékony egészségpolitikát kell kialakítaniuk a súlyos fertőző betegségek leküzdésére, illetve a joghatóságuk alá tartozó személyek életének és testi épségének védelmére. A cseh kormány olyan betegségek vonatkozásában tette kötelezővé a védőoltást, amelyek nagyon súlyosak és többnyire erősen fertőzőek voltak. A kormány azzal is érvelt, hogy ezek a védőoltások ingyenesek, óvodai környezetben pedig fokozott a fertőzésveszély a gyermekek körében. Az oltási rendszer kialakításakor körültekintő szerológiai felméréseket végeztek, átfogó mechanizmus működött a vakcinák káros hatásainak figyelemmel kísérésére. A jogszabály mozgásteret hagyott a szülőknek az alkalmazandó vakcinák és az oltás dátumának kiválasztásában. A bírság kiszabása, valamint az óvodai felvétel megtagadása indokolt döntéseken alapult, a döntéseket többszintű bírósági felülvizsgálatnak voltak alávetendőek. A kormány szerint senkinek a testi integritásába nem avatkoztak be, ugyanis a szülők akaratának megfelelően a gyermekek oltatlanok maradtak. Ugyan az óvodai alkalmazottakra nem vonatkoznak külön oltási követelmények, az általános oltási kötelezettség őket is terheli, így csekély a valószínűsége annak, hogy egy óvodai alkalmazott ne rendelkezzen az összes kötelező védőoltással.

A Bíróság a családi élethez való jog tiszteletben tartásának vizsgálatát nem tartotta indokoltnak, mert

ítélkezési gyakorlata alapján a kötelező oltás – mint nem önkéntes orvosi beavatkozás – a magánélet tiszteletben tartásának jogába való beavatkozásnak minősül. A cseh állam beavatkozott a kérelmezők ezen jogába, ugyanis az oltási kötelezettség elmulasztásának közvetlen következményei voltak. A Bíróság a kérelmezők álláspontjával szemben – a cseh kormány érvelésével összhangban – arra a következtetésre jutott, hogy a törvényben előírt oltási kötelezettségnek legitim célja volt: az egészségre komoly kockázatot jelentő betegségek elleni védekezés, illetve mások jogainak védelme. A társadalmi szolidaritás jegyében azokat is védeni kellett, akik valamilyen okból nem immunizálhatóak egyes betegségekre.

A Bíróság korábbi gyakorlatára hivatkozva kimondta, hogy az egészségpolitikai kérdések a hazai hatóságok széles mérlegelési mozgásterére alá esnek, mivel leginkább a hazai hatóságok vannak abban a helyzetben, hogy értékelni tudják az erőforrások felhasználását és a társadalmi szükségleteket. A védőoltások kötelezővé tétele ugyan beavatkozást jelent az egyének jogaiba, de a cseh kormány nem végzett oltást a kérelmezők akarata ellenére, és nem is tehetne volna, mivel a vonatkozó nemzeti jogszabályok nem teszik lehetővé a kötelezettség betartatásának erőszakos módját. A védőoltás az egyik legsikeresebb és költséghatékonyabb egészségügyi beavatkozás, és minden államnak törekednie kell arra, hogy a lehető legmagasabb szintű átoltottságot érje el, függetlenül attól, hogy a gyermekek oltására vonatkozóan milyen politikát alkalmaz. Mivel világszerte csökken az oltási hajlandóság és így az oltottak, a védettséggel rendelkezők aránya is, az ügybe beavatkozó államok arról tájékoztatták a Bíróságot, hogy globális szinten sürgető a szükség az átoltottsági arány csökkenése elleni fellépésre, az államok pozitív életvédelmi kötelezettségéből fakadóan.

Mindemellett az ügy tárgya szükségszerűen felvetette a gyermekek legfőbb érdekének kérdését. Ennek kapcsán a Bíróság kimondta, hogy az államok minden esetben kötelesek az egészségüket és fejlődésüket érintő döntések középpontjába az adott gyermekek érdekét, illetve a gyermekek csoportos érdekeit tenni. Az immunizálás során azt kell célul kitűzni, hogy minden gyermek védve legyen a súlyos betegségektől, ami akkor érhető el, ha az átoltottság kellő szintje fennmarad. Tehát, ha egyes államok úgy vélik, hogy az önkéntes oltási modell nem elegendő a gyermekállomány immunitásának eléréséhez, illetve fenntartásához, vagy a gyermekállomány állomány immunitása a betegség jellege miatt nem releváns, a hazai hatóságok kötelező oltási modellt vezethetnek be a súlyos betegségekkel szembeni védettség megfelelő szintjének elérése érdekében.

Ami a beavatkozás arányosságát illeti: a cseh modell ugyan az oltási kötelezettségen alapul, de nem abszolút kötelezettségről van szó. A kötelezettség alóli mentesülni lehet, különösen akkor, ha egy gyermek számára orvosilag tartósan ellenjavalltak az oltások. A szankció pedig viszonylag mérsékeltnek tekinthető: közigazgatási bírságról van szó, amit csak egyszer lehetett kiszabni. A Vavříčka úrra kiszabott bírság is a kiszabható összeg minimumát alig haladta meg. A gyermek kérelmezők vonatkozásában a Bíróság beavatkozásnak tekintette az óvodába való felvételük elutasítását, ám a kérelmezők álláspontjával szemben inkább védő, mint büntető jellegű intézkedésnek értékelte.

Az oltás hatékonysága kapcsán a Bíróság rögzítette, hogy a vakcinák létfontosságúak a lakosság védelmében olyan betegségek esetében, amelyek az egyén egészségét súlyosan károsíthatják, továbbá járványt is okozhatnak. Az oltásból fakadó súlyos és tartós egészségkárosodás nagyon ritka, az oltóanyagok biztonságát az illetékes hatóságok folyamatosan figyelemmel kísérik.

A Bíróság elismerte, hogy a kérelmezőket az óvodai nevelésből való kizárás fontos lehetőségtől fosztotta meg őket egyéni fejlődésüket illetően, ez azonban a szülei döntésének közvetlen következménye volt. Az óvodai környezetben a betegségek gyorsan terjednek, ráadásul az egészségügyi okokból nem oltható gyermekek óvodáztatása is függ attól, hogy milyen mértékű a gyermekközösség átoltottsága, minderre figyelemmel a Bíróság nem tekintette aránytalanoknak az intézkedést. Az általános iskolába való felvételt egyébként a kötelező védőoltások hiánya már nem befolyásolja, vagyis Novotná kérelmezőt nem akadályozza abban, hogy speciális oktatási módszert alkalmazó iskolába járjon. A Bíróság tudomásul vette a kormány azon érvelését, hogy az óvodában dolgozóknak az általános oltási kötelezettség alapján az összes kötelező védőoltást meg kellett kapniuk annak idején. Mindezek alapján a Bíróság szerint a cseh állam nem sértette meg az Egyezmény 8. cikkét.

Ezt követően a Bíróság az Egyezmény 9. cikkét, azaz a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság kérdését vizsgálta. Vavříčka, Novotná és Hornych kérelmező az állami beavatkozást az Egyezmény 9. cikkébe ütközőnek vélte. A Kormány szerint a kérelmezők nem támasztották alá a kötelező védőoltásokkal kapcsolatos kifogásukat megfelelő indokolással, álláspontjuk nem volt következetes, ugyanis néhány betegség ellen elfogadták a kötelező védőoltásokat.

A Bíróság kimondta, hogy a kötelező oltással kapcsolatos személyes nézetek teljesen szubjektív feltételezéseken alapultak, amelyek nem minősülnek a 9. cikk szerinti meggyőződésnek. A Bíróság szerint a kifogásolt intézkedésekre általános érvényű, semleges megfogalmazott jogszabályok alkalmazása keretében került sor, amelyek gondolkodásuktól, lelkiismeretüktől vagy vallásuktól függetlenül minden személyre vonatkoznak. Novotná és Hornych kérelmező a hazai eljárásokban nem hivatkoztak a meggyőződésükre. A Bíróság mindezek alapján nem alapította meg a 9. cikk sérelmét.

A kérelmezők szerint az óvodába való felvétel elutasítása az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikkébe, vagyis az oktatáshoz való jogba ütközött. A cseh kormány álláspontja szerint a 2. cikk az óvodai gondozásra nem alkalmazható. A Bíróság az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikkébe, azaz az oktatáshoz való jogba ütközést külön nem vizsgálta a 8. cikk érvényesülésének vizsgálata mellett. A belga bíró különvéleményében nem értett egyet a többségi állásponttal, véleménye szerint előkérdésként vizsgálni kellett volna, hogy a 2. cikk alkalmazható-e az óvodai nevelésre; valamint az is vizsgálatra szorult volna szerinte, hogy a gyermekeknek milyen mértékben kell elszenvedniük a szülei oltást elutasító magatartása miatti következményeket. A döntéshez a lengyel bíró is különvéleményt fűzött.

Bukor Liza

JEGYZETEK

1. Az EJEB 2020. november 10-én kelt döntése.
2. Jaroslav Belousov Oroszország elleni ügye (2653/13. és 60980/14. számú kérelmek, az EJEN 2016. október 4-én kelt ítélete).
3. 23922/19. számú kérelem.
4. Az EJEB 2021. február 16-án kelt ítélete.
5. Guja Moldova elleni ügye (14277/04. számú kérelem, az EJEB 2008. február 12-én kelt ítélete), Heinisch Németország elleni ügye (28274/08. számú kérelem, az EJEB 2011. október 21-én kelt ítélete), Bucur és Toma Románia elleni ügye (40238/02. számú kérelem, az EJEB 2013. január 8-án kelt ítélete), Matúz Magyarország elleni ügye (73571/10. számú kérelem, az EJEB 2015. január 21-én kelt ítélete).
6. 66994/14. számú kérelem.
7. Az EJEB 2020. december 17-én kelt ítélete.
8. Az EJEB 2021. április 8-án kelt ítélete.